

ПАВЛО ГНІДИЧ І РОЗВИТОК ФОЛЬКЛОРИСТИЧНОЇ ДУМКИ НА СУМЩИНІ НА ПОЧ. ХХ СТ.

Сергій П'ЯТАЧЕНКО

Фольклорні матеріали з території нинішньої Сумщини завжди були цінним внеском у загальнонаціональну культурну спадщину. Протягом ХІХ століття фольклор цього регіону стає об'єктом зацікавлень ряду науковців, серед яких М. Маркевич, П. Литвинова-Бартош, О. Потебня, М. Сумцов, Б. Грінченко, І. Абрамов та ін. Фольклорні записи із Сумщини потрапляють не лише до окремих видань, а й друкуються в періодиці: київській, харківській, чернігівській, полтавській, московській, петербурзькій.

Сумщина на той час була розділена між Чернігівщиною, Полтавщиною й Харківщиною. Саме в сусідніх губернських містах і концентрувалась фольклористична наукова думка, формувались наукові гуртки, напрями, школи. Завдяки університету, Харків став науковим лідером у цьому регіоні, який відкрив світові імена відомих фольклористів — дослідників Сумщини О.Потебні, І.Манжури, М.Сумцова. У Чернігові формується народознавчий гурток, до якого входять Л.Глібов, О.Маркович, О.Лазаревський, Степан Ніс. З Харківщиною, Чернігівщиною та Сумщиною тісно пов'язана наукова діяльність Б. Грінченка.

З Полтавщиною та Сумщиною пов'язана фольклористична спадщина багатьох науковців, серед яких М.Максимович, О.Бодянский, М.Драгоманов, О.Потебня, М.Симон (Номис), В.Милорадович та ін. Розвиток фольклористичної думки на Полтавщині протягом ХІХ століття отримав своє логічне завершення у створенні Полтавської губернської вченої архівної комісії (ПВАК), навколо якої групувались представники наукової, літературної та мистецької інтелігенції. Комісія нараховувала близько 60 дійсних членів, з яких 19 вважались почесними. До їх складу увійшли відомі вчені — О.Єфименко, В.Антонович,

Д. Багалій, М. Сумцов, Д. Яворницький, В. Милорадович, І. Павловський, Л. Падалка та ін. Діяльність Полтавської архівної комісії пов'язана з іменами видатних діячів української культури, серед яких М. Коцюбинський, Леся Українка, Панас Мирний, В. Короленко, О. Сластион.

Активним членом цього наукового центру в 1913 році стає молодий учений — етнограф і фольклорист Павло Олександрович Гнідич (1884-1919), який перед тим закінчив Московський університет та отримав розподіл на Полтавщину, спочатку в Кобеляки, а потім у Ромни.

Відомості про цього вченого довгий час були вкрай скупі й обмежувались нарисом та енциклопедичною статтею полтавського дослідника П.Ротача¹. Науковий збірник П.Гнідича не перевидавався, і через незначний на-

клад це видання сьогодні можна віднайти лише в центральних наукових книгозбірнях, кількох музеях та архівах. Пошукова та дослідницька робота, що велася нами в цьому напрямку останніми роками, дозволяє більш рельєфно висвітлити подвижницьку працю вченого².

Народився Павло Гнідич 8 грудня (26 листопада за ст. ст.) 1884 року в Полтаві у небагатій дворянській родині. Його батько, Олександр Григорович, розпочинав свою кар'єру військовим, пройшовши шлях від юнкера до підпоручика, а на час народження Павла обіймав посаду викладача фізики в Полтавському кадетському корпусі. Отримавши призначення на посаду старшого інспектора Харківської фабричної округи, він перебрався 1894 року разом із сім'єю до Харкова.

Матір'ю Павла була дочка полтавського дворянина Клеопатра Іванівна Гриневиц, яка, окрім Павла, виховувала ще й меншого сина Олександра (1892 р. н.). У 1903 році Павло

Павло Гнідич

закінчує зі срібною медаллю Харківську третю гімназію й подає документи на економічне відділення Петербурзького політехнічного інституту. “Восени 1907 року, — пише П. Гнідич у заяві на ім'я ректора Московського університету, — я вибув згідно заяви з Політехнічного інституту й з осені 1907 року займався грецькою, латинською й французькою в паризькому університеті”³. Далі він вступає до Московського університету на історико-філологічний факультет.

Під час навчання Павло Гнідич досліджує ідеї слов'янофільства та їх вплив на розвиток науки й культури. В архіві Московського університету зберігається курсовий науковий проект П. Гнідича, який він успішно захистив на останньому році навчання, з теми “Теорія й поезія слов'янофільства й О. Хом'яков”. У ньому після огляду тез П. Киреевського, І. Киреевського, К. Аксакова та аналізу ідей О. Хом'якова дослідник зазначає, що “слов'янофільство — не вказівка, а необхідна для нас складова світогляду”⁴.

Під час навчання він приєднується до роботи університетської комісії з народної словесності при Етнографічному відділі Імператорського товариства любителів природознавства, антропології й етнографії, якою керував В. Міллер. На останніх курсах П. Гнідич, прагнучи реалізувати свої знання й навички, “побажав зайнятись збиранням народних пісень, і загалом етнографічного матеріалу в межах Полтавської губернії, для чого обрав Роменський повіт”⁵.

Протягом двох літніх канікул 1912-го й 1913-го років, а також за осінь, зиму й весну 1913-1914 років дослідником було записано більше двох тисяч фольклорних текстів та їх варіантів. “Більша частина записів, — пише збирач, — зроблена в селі Бацманах, що входило в сам план збирання: хотілося дати, по можливості, вичерпний опис якої-небудь однієї місцевості”⁶. Але, зазначає він далі, “навіть ті 1500-1600 записів, які припадають на долю Бацманів, не вичерпують того, щоб там можна було записати. Тим більше це можна сказати про інші райони запису”⁷.

Інші села, які із часом були залучені до ареалу дослідження, — це навколишні Гаврилівка, Малі Бубни, Довгополівка, Лавіркив Хутір, Сологубівка, Житне, Рогинці та Сміле. Кожен приїзд ученого був для селян своєрідним святом, на

яке збирались і молоді, й старі. Так, два його приїзди навесні 1914 року в село Рогинці перетворювались на сільські гуляння, під час яких пісня звучала у своєму природному середовищі. Збирач пише, що йому в цих випадках “довелось бути свідком того звичайного гуляння, яке звичайно буває в день храмового свята, або коли *“наставляють мая, петрівку”*. У даному випадку гуляння було викликане моїм приїздом із фотографічним апаратом і фонографом”⁸.

Також дослідник переймається думкою про організацію фольклорних вечорів у Москві. Про це він домовляється з місцевими аматорами: “Розпрощались ми на тому, що на Різдва поїдемо до Москви. І пісні будемо співати, і весілля представимо, і проколядуємо, і баба проплаче! На два вечори вистачить”⁹.

Проводячи в 1992–1995 рр. експедиції шляхами записів ученого, нам пощастило знайти місцевих старожилів, які зустрічались з П. Гнідичем. Надзвичайно цінними виявилися свідчення колишнього сільського вчителя Степана Савича Саливона (1904 р. н.), який розповів про дитячі враження від “панича”, що роздавав дітям цукерки, а дорослим фотокартки. Жителька Бацманів Меланія Григорівна Рудейченко (1900 р. н.) також пам'ятала відвідини села вченим.

Займаючись записуванням пісенного й прозового матеріалу, фотографуванням і записом пісень на фонограф, П. Гнідич паралельно опрацьовує матеріал, систематизує його й готує до публікації. Про структуру майбутнього видання вчений пише: “Всього зроблено близько 2000 записів, які передбачається видати таким чином: зміст цього випуску складуть обрядові пісні; в 2 і 3 випуски ввійдуть пісні, в 4 випуск увійдуть казки, легенди, римовані оповідання про місцеві події, приказки, випуски із записних книжок солдат, розповіді про місцеву старовину, словник. Планується видати ноти 52 пісень, записи яких були зроблені фонографом. Кожен випуск буде містити малюнки обрядового й побутового характеру”¹⁰.

Із цим проектом і звертається молодий науковець до Полтавської вченої архівної комісії. Комісія схвально зустрічає проект і включає його до свого видавничого плану. Саме під егідою ПВАК протягом 1915–1917 рр. виходить підготовлений за результатами чотирічної праці збірник.

У звіті Архівної комісії за 1915 рік зазначено: "Ці видання пісень ілюстровані чудовими, художньо виконаними знімками. Усіх збірників буде п'ять. Четвертий знаходиться в друці. Це великий доробок дійсного члена Комісії П.О.Гнідича, котрий прожив у Роменському повіті зі спеціальною метою зібрання цього етнографічного матеріалу"¹¹.

Із призначенням на посаду викладача російської словесності Роменського реального училища П. Гнідич підключається до роботи місцевих науковців-аматорів. Ромни на той період стають своєрідним культурним центром регіону. Серед діячів, які плідно працюють тут, слід відзначити відомого митця І. Кавалерідзе, археолога й художника М. Семенчика, археолога, етнографа й мистецтвознавця М. Макаренка та багатьох інших.

1919 року члени нещодавно розформованої Полтавської архівної комісії взяли дієву участь у створенні й роботі губернського комітету з охорони пам'яток старовини й мистецтва. Роменська громада також створила в себе Товариство захисту пам'яток старовини й мистецтва. Павло Гнідич виступив одним з ініціаторів заснування цього товариства.

На цей час П.Гнідич починає публікацію етнографічних матеріалів у місцевій періодиці, зокрема подає до роменського часопису "Просвітянин-кооператор" серію нарисів "З щоденника етнографа", які знайомлять читача з фольклором та його носіями, їх характерами, світоглядом¹².

Життя вченого раптово обірвалось 1919 року, коли він разом зі своїми студентами був рекрутований до денікінської армії та загинув у боях із більшовиками. Як зазначалось у доповідній записці Роменської повітової народної управи до окружного інспектора Київської навчальної округи від 21 вересня 1919 р., "на цей час більше сорока вчителів початкових народних шкіл і вищих училищ знаходиться в Добровольчій армії"¹³. У звіті Роменського реального училища за 1919 рік повідомлялось, що "роменські реалісти брали участь у боях під Конотопом і Бахмачем і кров'ю засвідчили вірність служіння великій ідеї. Серед них є поранені й загиблі смертю героїв на полі бою"¹⁴.

Серед цих загиблих, певно, був і Павло Гнідич. Цю версію підтверджують спогади старожила С. Саливона, батько якого підтримував дружні стосунки з ученим: "Гнідич заги-

нув так: коли в серпні місяці становище денікінців за Бахмачем було дуже скрутне, то на допомогу прийшли добровольці-студенти, і як Гнідич, знали, був учителем, то його вирішили призначити командиром студентського загону. А Гнідич сказав: "Я молодих людей, дітей не поведу на убой." Отакі слова його були. І за це його розстріляли"¹⁵.

Документальних свідчень загибелі П. Гнідича ще не знайдено, як не знайдено і його могили. Зібрані ним матеріали, рукописи, фото-знімки, а також два підготовлених до видання томи його матеріалів вважаються втраченими.

Друком вийшли лише перший, другий (у двох частинах) та четвертий томи "Записок про народну словесність". Заплановані до четвертого випуску "розповіді про місцеву старовину" трьох бацманівських селян Захара Шкури, Наума Супруна, Сави Саливона склали окремих том, який не мав нумерації й отримав заголовок "Оповіді козаків".

Обсяг цих томів нерівнозначний — від 79 сторінок збірника "Оповіді козаків" до 327 сторінок випуску необрядових пісень. Усі тексти мають наскрізний порядковий номер. Перший випуск — "Пісні обрядові" складає 495 позицій. Дві частини другого випуску "Пісні необрядові" містять 551 пісню, остання з яких має порядковий номер 1046. Четвертий випуск "Казки, легенди, оповідання" починає нумерацію із числа 1472. Отже, втрачений третій випуск мав, вираховуючи за наскрізною нумерацією, 426 зразків молодіжних пісень. Четвертий випуск містить 113 зразків народної прози. Про зміст втраченого п'ятого тому можна здогадуватись, орієнтуючись на авторські плани подати окремим томом пісенні новотвори.

У кожному з випусків у передмові стисло характеризується вміщений матеріал, відзначаються особливості записування, принцип класифікації, регіональні мовні особливості та способи передачі їх на письмі, пояснення умовних позначок. Корпус текстів подається згідно з авторським принципом класифікації. Усі вони розміщені за жанрами, у межах жанрів — за територіальним принципом, а в межах села чи кутків — за репертуаром. Наприкінці йдуть різного роду покажчики — виконавців, ілюстрацій, жанровий, алфавітний.

Однією з особливостей збірника, що вигідно вирізняє його з-поміж інших тогочасних ви-

дань, є велика увага до мовознавчих аспектів, до максимально точного відтворення регіональних особливостей мовлення. Учений розробляє цілу систему писемних позначок для передачі діалектної специфіки на письмі.

У передмові першого випуску характеризуються особливості місцевої говірки та аналізуються вимова окремих звуків. У своїх діалектологічних студіях він орієнтується на програму, розроблену А. Кримським і К. Михальчуком¹⁶.

Зокрема, учений відзначає вплив російської мови як "результат грамотності й спілкування із грамотними". Це стосується, в першу чергу, "акання" (*хамут, кантора, хароша*) та появи звука [o] на місці очікуваного [i] (*хвост, конь, стол*). Часто зустрічається замість [e] після пом'якшеного приголосного [o]: *тьопло, берьоза, вьсо*. Своєрідним є наближення звука [o] до [y]: *лавушник, пулинь, буяр*. Відзначає дослідник також існування російського звука [ы] у вимові окремих осіб.

Що ж до особливостей приголосних звуків, то збирач відзначає, зокрема, ненормативне вживання твердого [p] (*бондара, писара, хабара*) і пом'якшеного [p'] (*гряд, хуторах, до парі*). Це ж стосується і звуків [л] та [л'], що замінюють один одного (*джерелна вода, тілна корова, болний, але жалько, лямпа, дольжні*). Подібне ствердіння характерне і для деяких інших приголосних (наприклад — *кінми*).

Певну орфоепічну специфіку має вимова дієслів: *ходить, робить* (замість *ходить, робити*), а також *ходю, платю, возю, попросю*. Деякі слова мають звук [r]: (*гулий, герлига, сновигать*). Ще однією особливістю є пом'якшення звуків [ч] (*чяс, звінчяй, гурчять*) та [ш] (*спішять, лошя*).

Крім цього, у кожній передмові подаються уніфіковані умовні позначення, як-от: зірочка перед номером тексту, що означає запис із голосу, виділення слова курсивом у випадках його ненормативного звучання чи написання, різної форми дужки вказують на вставку цих слів інформантом уже після виконання, або на приглушене звучання, або й повну відсутність окремих звуків у слові. Наголос проставлений у тих словах, де можливий подвійний наголос, або у випадку ненормативного вживання.

Ще однією особливістю "Матеріалів з народної словесності" П. Гнідича, яку відзначали всі, хто тримав ці книжки в руках, є багатий

ілюстративний матеріал. Високохудожні авторські фото супроводжують кожен випуск. Так, перший із них — "Пісні обрядові" має п'ятнадцятсторінковий додаток з 21 фотографією, які ілюструють епізоди весільного обряду та календарних свят. До цих фотографій подано покажчик, де зазначено дату, місце, названі учасники зйомок.

Наприклад, фотографії другого випуску репрезентують кращих сільських виконавців — Мотрону Пасишніченкову, діда і бабу Запорожченків, Мотрону Трушову, Якова Коляду. Інші знімки мають сюжетний характер і переносять нас в атмосферу сільських свят і буднів: "Гуляють у неділю", "Святки проводять", "Прядуть", "Коноплі беруть". "Оповіді козаків" містять чотири знімки: портрети селян, авторів цього збірника, і фото одного з кутків села — Голистівки.

Дванадцять фотоілюстрацій четвертого випуску — це переважно портрети оповідачів, від яких дослідник записував казки та легенди. Ці фото знайомлять нас не лише з персоналіями, а й з регіональними особливостями народного одягу: дехто із селян убрався святково, дехто залишився в буденному одязі. Так, Мотрона Трушова зі своєю дочкою Окрасиною зняті у святковому вбранні, а Євдоха Саєвська та Палашка Рудичева представляють буденний одяг жінок. Дмитро Дубина під час святків знятий був у костюмі рядженого. Інші три фотографії — це перезняті П. Гнідичем зі старовинних жіночих сорочок узорі: "жито", "тарілки", "калачики".

Серед усього фольклорного матеріалу, опублікованого в збірнику Павла Гнідича, пісні складають переважну більшість. Пісенність представлена епічними та епіко-ліричними жанрами, календарно-обрядовою й родинно-обрядовою поезією, соціально-побутовою й родинно-побутовою лірикою, жартівливими й сатиричними піснями. Зафіксований пісенний загал містить жанри, які вже вповільнили процес продукування, і жанри, які гнучко пристосовувались до нових умов. Питома вага новотворів серед опублікованого матеріалу невелика, оскільки їх планувалося видати окремим томом.

Збічник П. Гнідича містить цикл календарної поезії, синтетичний весільний обряд, голосіння, окремий том (у двох частинах) необрядової лірики (думи, історичні пісні, балади, суспільно-побутова й родинно-побутова лі-

рика, жартівливі пісні) і том прози (казки, легенди, народні оповідання — “протоколи”).

Серед календарно-обрядової лірики вчений визначає шість груп: веснянки, петрівчани та купальські пісні, колядки, щедрівки й засівальні віншування. Досить рідкісною групою календарно-обрядових пісень є цикл церковно-християнських коляд, яких у збірнику значно більше за традиційні колядки.

Велику цінність має розлогий опис весільного обряду та його варіантів. 325 позицій весільних пісень із коментарями та описом відповідних ритуалів разом з 27 голосіннями дають досить повне уявлення про комплекс родинно-обрядової поезії даного регіону на початок ХХ ст. Зафіксовані голосіння яскраво репрезентували українську народну традицію в межах цього жанру.

Позаобрядова лірика, зібрана П. Гнідичем у Роменському повіті, займає дві частини другого тому, який набагато перевищує обсягом попередній. Сюди ввійшли історичні пісні, дума, балади, суспільно-побутова лірика, ліричні пісні про кохання та родинне життя, кілька пісень літературного походження, а також жартівливі та сатиричні пісні.

Четвертий випуск “Матеріалів” містить 113 зразків народної прози, які розподілені за розділами “Казки”, “Легенди”, “Оповідання”. У межах розділів прозовий матеріал подано за репертуарними групами, об’єднаними територіально.

Розділ “Казки” дає широку й досить реальну панораму тогочасного побутування народної казки, тут представлено значну кількість сюжетних груп казок.

Окремий розділ складають твори легендарного змісту. Їх кількість не вельми значна — 19 текстів, проте їх відрізняє оригінальність трактування відомих фольклорних та біблійних сюжетів. Зустрічаються також унікальні сюжети, властиві лише даній місцевій оповідній традиції. Загальний огляд дає можливість говорити про глибоку вкоріненість жанру християнських легенд у місцеву фольклорну традицію, а їх аналіз становить важливий фактичний матеріал для вивчення світогляду народу, його моральних і етичних норм.

Аналізований збічник зафіксував тенденцію до ритмізації прози та початків народного віршування, що найчастіше виявлялось у творах гумористичного спрямування. Крім декіль-

кох побутових казок та легенд, стихія сміху й народного віршування найповніше втілилась у місцевому виді специфічних прозових оповідок — т. зв. “протоколів”. Подібні гумористичні віршовані оповідання — явище в українському фольклорі хоча й не рідкісне, але під перо записувача вони потрапляли нечасто.

Опубліковані П. Гнідичем “протоколи” виявляють близькість до новелістичних казок, особливо до їх віршованих різновидів, а також до народного сатиричного віршування. Сюжетною основою “протоколів” є розгорнутий у невеликому часовому відрізку й локально прикріплений один епізод, рідше — ланцюг епізодів. Зображувані події не виходять хронологічно за межі того, що міг бачити чи учасником чого міг бути оповідач, а нерідко й слухач. Це твердження стосується всіх залучених до аналізу сюжетів, серед яких і пригоди на весіллі чи досвітках, і бійка парубоцьких громад, і несправедливе волосне суддівство, родинні та сімейні конфлікти.

Спостереження за фольклорним масивом в одному окремо взятому регіоні підтвердило думку, що народна творчість розвивалася суцільним, нерозривним потоком, і тому в збірнику часто зустрічаються запозичення форм, сюжетів, мотивів, образів, художніх засобів.

Загалом слід відзначити, що орієнтація П. Гнідича на цілісний етнографічний образ українського фольклору витримала перевірку часом. А його діяльність стала гідним продовженням збирацької справи попередників — М. Максимовича, А. Метлинського, П. Куліша, П. Чубинського, М. Драгоманова, О. Потебні та багатьох інших. Його історико-етнографічний тип публікації зібраного матеріалу виправдав себе й дав повний образ, “зліпок” конкретного етнографічного регіону.

¹Ротач П. Із фольклорних записів Гнідича // Світло рідної хати. — Талалаївка, 1989. — С. 70–78. Ротач П. Гнідич Павло Олександрович // УЛЕ. — К., 1988. — Т. 1. — С. 434.

²П’ятаченко С. Варіанти народних пісень із Роменщини у записах О. О. Потебні і П. Гнідича // О. О. Потебня та проблеми мови і культури: Зб. наук. праць НАН України. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Відп. ред. В. Ю. Франчук. — К., 2003. — С. 428–436; П’ятаченко С. Календарно-обрядові пісні Роменщини в записах Павла Гнідича // Актуальні проблеми української літератури і фольклористики. — Донецьк, 2003. — Вип. 8. — С. 30–49; П’ятаченко С. “Оповіді козаків” Павла Гнідича як зразок народної документальної прози. Документалістика на порозі ХХІ століття // Матеріали

Всеукраїнської наукової конференції. — Луганськ, 2003. — С. 51—58; *П'ятаченко С.* Павло Гнідич: особистість вченого-народознавця // Особистість письменника на уроці літератури: Навч. посібник. — Суми, 1997. — С. 175—190; *П'ятаченко С.* "Протоколи" з Роменщини як зразок фольклорного гумористично-сатиричного віршування. Філологічні науки: Збірник наукових матеріалів. — Суми, 1999. — С. 149—160; *П'ятаченко С.* Традиції дослідження варіантів народних пісень О. Потебнею та П. Гнідичем // Вісник Харківського національного університету. — Х., 2000. — № 491. — С. 503—508; *П'ятаченко С.* Фольклористична діяльність Павла Гнідича. — Суми, 2004.

³Центральний державний історичний архів м. Москви (ЦІАМ). — Ф. 418, оп. 322, спр. 414, арк. 1.

⁴ЦІАМ. — Ф. 418, оп. 513, спр. 1947, арк. 40.

⁵Отчет Полтавской ученой архивной комиссии за 1913 год // Труды Полтавской ученой архивной комиссии. — Полтава, 1914. — Вып. 11. — С. 7.

⁶*Гнідич П.* Матеріали по народній словесности Полтавской губернии. Роменский уезд. — Песни обрядовые. — Полтава, 1915, Вып. 1. — С. 7.

⁷Там само.

⁸*Гнідич П.* Матеріали по народній словесности... — Песни необрядовые. — Полтава, 1915, Ч.2, Вып. 2. — С. 279.

⁹Там само. — С. 280.

¹⁰*Гнідич П.* Матеріали по народній словесности... — Вып. 1. — С. 3.

¹¹Отчет Полтавской ученой архивной комиссии за 1915 год // Труды Полтавской ученой архивной комиссии. — Полтава, 1916. — Вып. 14. — С. 6.

¹²*Гнідич П.* Етнографічний нарис // Просвітянин - кооператор. — Ромен, 1919. — Ч. 6-7. - С.19-20.

¹³Державний архів Полтавської області (ДАПО). — Ф. 3945, оп. 1, спр. 2, арк. 117.

¹⁴ДАПО. — Ф. 3945, Оп. 1, спр. 83. — арк. 21 зв.

¹⁵Зап. від С. С. Саливона в с. Салогубівка Роменського р-ну Сумської обл. 5 липня 1992 року. Архів автора.

¹⁶*Михальчук К., Крымский А.* Программа для собирания особенностей малорусских говоров. — Петроград, 1910. — 120 с.

9 січня 1994 року,
Львів.

Шановний пане П'ятаченку!*

Дякую за листа і за увагу до моїх давніх праць. Дійсно, у 1936 році, ще будучи студентом Київського державного університету, я від Студентського наукового товариства організував фольклорну експедицію в Талалаївський район (головно с. Бацмани, Гаврилівка та ін.)

* Лист відомого вченого Григорія Нудьги до автора статті, в якому він повідомляє про свою експедицію шляхами записів Павла Гнідича. Публікується вперше.

по слідах записів П. Гнідича (1916). Нас було троє, керівником був я, науковим керівником — проф. П. Попов, який на територію району не виїздив, а допоміг скласти програму. Нашою метою було: встановити, як змінився побут людей цих сіл, як змінилися люди, від яких записував фольклор Гнідич, як змінився фольклор, що сталося з тими текстами пісень, які записав і опублікував 20 років тому Гнідич. Словом — прослідкувати динаміку життя, побуту й фольклору одних і тих же об'єктів.

Ми знайшли багатьох ще живих людей, з якими мав справи Гнідич, записали ті ж самі твори й нові, я робив фото (але не всі вдалі). Записи, статті учасників експедиції друкувалися в тодішній пресі (і фото). У тому ж році, або через рік, я ще їздив туди два рази: один раз із фонографом, аби записати мелодії до записаних текстів. Бував я і в місцевих кобзарів, зокрема Сологубів, написав про них у київських газетах статті, за що мене потім переслідували, бо Сологубів заарештували. Матеріали експедиції (дуже цінні) передали до архіву Університету, а частину до Інституту фольклору АН, де вони, певне, збереглися.

Почався 1937 рік. Гоніння й арешти. Велику частину записів я не розшифрував і не переписав "начисто". З них частина в такому ж нерозшифрованому вигляді й досі десь лежать у мене і разом з ними кілька десятків малоякісних фото, що вже пожовтіли та й були аматорські.

Статті, які я тоді публікував, у мене не збереглися, немає їх і в показнику моїх творів, виданому АН.

Збереглися десь у мене випуски записів Гнідича та, певно, один лист П. Гнідича до Панаса Мирного, надісланий йому з дарчим написом на одному з випусків "Матеріалів..."

Приїздити до мене немає потреби, адже все у хаосі, а я нездужаю. Не зможу прийхати і я.

Бажаю Вам успіхів!
З пошаною Г. Нудьга

This article is dedicated to the folkloristic work done by Ukrainian scholar, cultural and social activist and pedagogue Pavlo Hnidych. His folklore recordings consist of five volumes of "Oral Folklore Materials from Poltawska Gubernia, Romenskyi Povit".